

El reconeixement de «Las Sinsombrero»

Presentació

La literatura és un àmbit que sempre m'ha fascinat i des de ben petita he sigut amant dels llibres i de tot el que està relacionat amb l'escriptura i amb la creació a través de l'art de les paraules. Fa un any em van parlar per primer cop del concepte de «Las Sinsombrero», i em van captivar des del primer minut i ja no les he pogut oblidar. Així doncs, la literatura hispànica, i en especial «Las Sinsombrero», van despertar en mi una autèntica passió.

Vaig assabentar-me que la majoria de la gent en sentir noms com Federico García Lorca, Rafael Alberti o Gerardo Diego els reconeixien, o si més no en tenien nocions. No obstant, en preguntar per Josefina de la Torre, Ernestina de Champourcín o Rosa Chacel, pràcticament tothom assegurava no haver sentit mai aquests noms. És en aquest punt, doncs, quan em va sorgir la necessitat incipient d'atorgar-los veu. Aquestes dones i moltes més van formar part del grup anomenat «Las Sinsombrero», un grup de grans dones artistes representants de la Generació del 27 i, per tant, una part molt important de la cultura espanyola del segle XX, formada per artistes masculins però també per artistes femenines. Tanmateix, aquestes artistes no van triomfar pel simple fet de ser dones en una societat retrògrada com la del Madrid del segle XX; van ser eliminades de la història de la literatura.

Partint d'aquesta base, vaig voler indagar més sobre totes elles i sobre el que representaven. Vaig voler lluitar per demostrar que si aquestes dones van ser esborrades del panorama cultural de l'època no va ser perquè no estaven al mateix nivell artístic que els homes del mateix grup, sinó per simple discriminació a la dona i desco-neixença.

I no em vaig equivocar; per tant, el meu objectiu principal va ser donar a conèixer la seva obra, atorgar-los el mèrit que no van tenir en vida i demostrar que elles també són dignes de ser llegides, comentades i admirades.

Metodologia

Les primeres setmanes les vaig dedicar a l'organització del treball, ja que volia tenir molt ben estructurats els punts que m'interessava treballar i decidir quins eren menys importants a l'hora d'indagar i quins més rellevants. D'aquesta manera, quan vaig tenir-ho clar era hora d'iniciar la recerca.

En la part teòrica vaig començar introduint el tema general en qüestió perquè els conceptes estiguessin clars. En primer lloc volia definir el terme «Generació del 27» i el seu context històric; a partir d'aquí vaig anar especificant el tema prosseguint amb el terme «Las Sinsombrero». En aquest punt vaig aprofitar per indagar, sobretot, en com les dones van viure aquest context espanyol dins d'una societat patriarcal i misògina que les rebutjava.

Com a última part del context, i posant en relació tant homes com dones artistes, vaig investigar sobre un centre anomenat «La residència de estudiantes», un lloc en el qual van con viure, estudiar i formar-se tots els representants de la generació esmentada. A més, vaig tenir l'oportunitat de viatjar a Madrid per visitar les instal·lacions amb l'objectiu de sentir-me més a prop dels artistes; i, de fet, de la seva enorme biblioteca vaig poder extreure'n una part molt important de la informació teòrica. Finalment, i per centrar-me en el tema principal, vaig dedicar una part significativa a l'estudi de cada una de les biografies de les artistes i a la seva importància individual. A més, també vaig informar-me sobre les activitats del col·lectiu i els llocs que freqüentaven.

Per altra banda, per desenvolupar la part pràctica vaig elaborar, primerament, una sèrie d'enquestes a persones de totes les edats per confirmar la meva hipòtesi: que la gent no coneix les dones de la generació. I, efectivament, les meves prediccions van ser encertades.

Per aquest motiu, vaig dissenyar una revista literària, en la qual vaig escriure comentaris literaris d'alguns dels seus poemes per donar a conèixer el seu talent i complexitat, vaig escriure un article visitant l'edifici on van estudiar i on es van relacionar, i finalment la vaig omplir de cartes i curiositats que verifiquen les relacions entre els membres del grup.

Cos del treball

La generació del 27 és un grup compost per artistes espanyols del segle XX, que es va reconèixer dins el panorama cultural pels voltants del 1927.

Majoritàriament, els participants eren poetes i escriptors avantguardistes com Federico García Lorca o Pedro Salinas, tot i que també compta amb integrants com Salvador Dalí, conegut com a pintor.

El que fa especials aquests artistes és que en ells es troba l'equilibri entre allò modern i allò més tradicional, allò intel·lectual i allò sentimental, allò romàntic i la versió més clàssica de l'art... Per exemple, senten admiració i reconeixement envers la Generació del 98, amb Machado o Darío, i per altra banda s'identifiquen amb els moviments avantguardistes, que trenquen amb els esquemes preestablerts fins llavors.

Però, i les dones? «Las Sinsombrero» van ser elles, totes les artistes de la repetida generació que van ser eliminades del mapa, de l'enorme llegat que ens van deixar els artistes del segle XX. Eren novel·listes, il·lustradores, poetes, etc. que van reivindicar-se. Formaven part d'aquest grup d'influents autors literaris que van protagonitzar el boom de llibertat i creativitat.

Van ser anomenades «Las Sinsombrero» per un esdeveniment que es remunta a la dècada dels anys vint o trenta, quan un dia quatre membres de la generació (Lorca, Dalí, Margarita Manso i Maruja Mallo) van anar a la Puerta del Sol de Madrid i es van treure el barret. A resultes d'això, els habitants van respondre violentament perquè en una ciutat tradicional com Madrid a la primera meitat del segle XX, prescindir del barret era símbol de rebel·lia, amb aquesta actitud transgressora pretenien

trencar la norma i, metafòricament, deixar fluir les idees i les inquietuds. A més, en plena dictadura de Primo de Rivera, i per tant en una Espanya retrògrada, treure's el barret (per a una dona) implicava abandonar la cotilla de l'època, ja que significava que no es conformaven amb el paper d'esposes i mares.

Aquestes dones van irrompre en un món masculinitzat de la cultura i les arts, en un temps en què es pensava que la dona si treballava, perquè davant de tot la seva condició era únicament la de ser mare, ho faria com a professora o infermera. Així doncs, cal posar aquest ressorgiment femení en context

El ressorgiment de la dona: el «jo existeixo» d'una nova dona

A partir de l'esclat de la Primera Guerra Mundial (1914), la dona es va veure obligada a assumir un paper més important a la llar i a assumir el lloc de treball a resultes de la marxa de l'home al front.

Sobretot amb la finalització de la guerra (1918), hi va haver el que van anomenar «el problema femení»: uns corrents que van promoure el concepte de la dona com a «àngel de la llar». Per defensar aquest retorn a les obligacions femenines van recórrer a les retòriques de l'existencialisme biològic per intentar demostrar científicament la desigualtat entre sexes, accentuant la debilitat del gènere femení i puntualitzant la seva nul·la capacitat intel·lectual.

Malgrat això, en acabar la guerra la nova dona autònoma i forta pren consciència de les seves capacitats intel·lectuals i d'independència, i decideix no tornar al paper de submissió. Aquí és on es marca el punt d'inflexió entre la vella dona i la nova que arribarà a la seva màxima esplendor durant la dècada del 1920, davant l'admiració de la població d'una societat patriarcal i misògina.

La nova dona sorgia com un ésser independent, creatiu i cosmopolita. Així doncs, això es consolida amb la proclamació de la Segona República (1931), quan per primera vegada la dona es presenta davant d'una societat que, encara que la rebutgi, es veu obligada a mirar-la.

El Lyceum Club Femení: no només ells prenien cafè

Va haver-hi un lloc a Madrid, per aquella època, on les dones també podien reunir-se, compartir idees o inquietuds. Aquest lloc va ser el Lyceum Club Femení; allà s'associaven per dur a terme projectes a favor de la millora dels seus drets com a ciutadanes. L'associació va ser fruit de la necessitat incipient de les dones de proclamar-se independents.

L'aparició en públic del Lyceum Club va ser polèmica, ja que va topar amb crítics conservadors i recalitrants que van catalogar les sòcies de criminals, desequilibrades i excèntriques.

Per desgràcia el 1939 el Lyceum va ser clausurat per passar a ser instal·lacions ocu-

pades per la Falange. Tot i el seu final, cal destacar que el Lyceum Club va ser fonamental per al creixement personal, social i intel·lectual de les dones del seu temps.

La Residencia de Estudiantes de Madrid

Aquest edifici va ser el primer centre cultural d'Espanya i una de les experiències més vives i fructíferes de creació i intercanvi científic i artístic de l'Europa d'entreguerres, fundada el 1910. El propòsit de la residència era complementar els estudis universitaris de joves intel·lectuals.

A la primera època van coincidir a la Residencia tres figures molt importants que es convertirien en grans amics: el cineasta Luis Buñuel, el poeta Federico García Lorca i el pintor Salvador Dalí.

Actualment, la Residencia es dedica a la recuperació de la memòria històrica de l'anomenada Edat de Plata de la cultura espanyola, que va del 1868 al 1936.

Conclusions

Des dels inicis de la història, la dona ha estat menyspreada per la societat i pels estereotips que marquen el que una dona, aparentment, pot fer o no pot fer i el que hauria o no hauria de fer. No obstant, i no pas casualment, pels voltants de la primera meitat del segle XX per a algunes això va canviar radicalment.

Fins llavors, les dones no eren aptes per a l'estudi, per al treball, per a la iniciativa pròpia, per al manteniment de la família... fins que, gràcies a persones com «Las Sinsombrero», això va canviar.

Després d'indagar profundament en cada detall de la seva vida, les seves experiències, les seves emocions i sentiments, gairebé puc afirmar que m'he posat a la seva pell i, per tant, he viscut en primera persona tots i cadascun dels moments als quals s'enfrontaven.

Opino que s'ha de tenir molt de valor per fer el que van fer aquestes dones i que són un clar exemple de perseverança i d'esforç per aconseguir quelcom que realment desitges.

Considero que m'emporto una part d'elles amb mi, perquè d'elles he après valors com la constància, la valentia, l'amistat, l'amor... El llegat que ens han deixat totes les artistes no es pot eliminar mai de la història, perquè van fer precisament això: història.

Conèixer els petits detalls de la seva lluita cap a la igualtat m'ha servit per assabentar-me que, tot i que actualment encara hi ha molta feina a fer per prosperar en l'àmbit feminista, en part la situació de la dona d'avui dia és gràcies a elles, perquè van ser les primeres valentes en alçar la veu i fer-se sentir encara que la societat les fes callar.

Crec que he aconseguit connectar molt bé amb cada una de les autores i he pogut

entendre-les, llegir les seves obres, comprendre-les i analitzar-les per donar-les a conèixer al públic que les ha oblidades.

Per concloure, vull dir que realment finalitzo el treball orgullosa dels artistes, de la literatura i de la dona.

Bibliografia i webgrafia

Balló, Tània. *Las Sinsombrero: sin ellas, la historia no está completa*. 9a ed. Ed. Espasa, Barcelona, 2015. — Merlo, Pepa. *Peces en la tierra*. Ed. Fundación José Manuel Lara, Madrid, 2010. — Alcalá; Corrales; López. *Ni tontas ni locas*. Col. «Libros singulares». Ed. Anaya Multimedia, Madrid, 2018. — Sánchez, Loreto. *Las mujeres de la Generación del 27: Ellas, el género neutro* (2016). El Mundo. [Consulta: 19.03.19] <<https://www.elmundo.es/cultura/2016/02/23/56cb53b2ca4741db028b45b9.html>> — La Residencia Hoy. La residencia:etapa histórica. (2019) [Consulta: 22.08.19] <<http://www.residencia.csic.es/pres/historia.htm>> — Jaime G. Mora. Concha Méndez, vida de una pionera. (2018). ABC. [Consulta:26.08.19] <https://www.abc.es/cultura/cultural/ab-ci-concha-mendezvida-pionera-201806290117_noticia.html> — Font: RTVE. *Imprescindibles*. Documental (2017) <<https://www.youtube.com/watch?v=DXwgReVkrQ>>
